

Oponentský posudek na habilitační práci Mgr. Markéty Andričíkové, PhD., *Semiotické aspekty uměleckých naratívov pre deti a mládež*

Předložená habilitační práce Mgr. Markéty Andričíkové, PhD., vyrůstá z podloží autorčina dlouhodobého výzkumného zájmu o slovenskou i světovou literaturu pro děti a mládež, jíž věnovala řadu odborných prací kladně oceňovaných odbornou komunitou.

Habilitační spis není tematicky úzce sevřenou monografií, ale spíše průřezem autorčina systematického studia literatury pro děti a mládež, jímž demonstruje hloubku a šíři svého záběru stejně jako odborný a osobnostní potenciál; ostatně jak vyplývá z bibliografické poznámky, jádra některých z kapitol byla již dříve samostatně publikována. Literárněvědná východiska přitom autorka obohacuje o přesahy sémiotické, psychologické, pedagogické, sociologické a ve výsledku tak její práce představuje přínos pro širší společenskovední komplex.

První kapitola přináší vhled do autorčiny metodologie, která se odvíjí od proměnlivého konceptu dětství v kontextu současné společnosti. V úvahách o působení literatury na nedospělé recipienty formuluje Markéta Andričíková hlavní cíl práce, jímž je zodpovědět, jaké specifické prostředky umělecké literatura využívá k rozvíjení kognitivních, emočních i sociálních kompetencí dítěte. Následujících šest kapitol pak zahrnuje výsledky autorčiných interpretačních analýz, jimiž reprezentativně mapuje významné vývojové tendence (nejen) současné slovenské a světové literatury pro děti a mládež, ale také důležité archetypy spjaté s literárním zobrazením dětství a dospívání.

Markéta Andričíková se nesnaží vtěsnat analyzovaná literární díla do předpřipravených literárněhistorických, genologických či recepčních kategorií, což jí umožňuje sledovat jemné předivo intertextových vazeb a souvislostí, které by se při apriorní klasifikaci mohly vytratit či zdát neopodstatněné. Postupuje od problematiky humoru a nonsensu, kulturních a axiologických významů reprezentujících lidská společenství, inspirativnosti archetypálních prototextů s filozofickým nábojem až k existenciální tematice v současné literatuře pro děti a mládež. Poslední dvě kapitoly se obracejí k vzájemnému prostupování výtvarných a slovesných uměleckých prostředků v knižní tvorbě pro děti a mládež, a to včetně jejich teoretické reflexe.

Důležitým předpokladem pro úspěšnost zvoleného metodologického postupu je správná volba uměleckých děl k interpretačním analýzám. Markéta Andričíková dokázala vhodně vybrat

reprezentativní díla, na nichž úspěšně demonstrovala různorodost literární tvorby pro děti a mládež a její široký recepční potenciál. Některé ze zvolených textů lze považovat za neopominutelné mezníky ve vývoji světové literatury pro děti a mládež (např. Lewis Carroll a jeho Alenka v říši divů, Alan Alexander Milne s Medvídkem Pú, Antoine de Saint-Exupéry a Malý princ, díla Astrid Lindgrenové a Tove Janssonové), jiné na zhodnocení prověrkou času teprve čekají, nicméně jejich dobový literárněkritický ohlas napovídá, že mohou rozšířit řady kanonických děl v národním i nadnárodním literárním kontextu (např. Skellig Davida Almonda, Útěk Marka Vadase a Daniely Olejníkové, tvorba Kataríny Macurové).

Druhou podmínkou pro získání relevantní představy o současném konceptu literatury pro děti a mládež, která je schopna vstupovat do plnohodnotné estetické komunikace nejen s nedospělým recipientem, je interpretační kompetence autorky práce a opora v teoretickém ukotvení interpretačních přístupů. Markéta Andričíková vede své interpretační úvahy citlivě, se schopností proniknout k jádru umělecké výpovědi a s respektem k významové mnohoznačnosti a interpretační nejednoznačnosti, již vnímá jako přednost zkoumaných děl a dokáže na ni reagovat nabídkou alternativních a navzájem se podporujících nedogmatických výkladů.

Výsledkem je práce, která nabízí řadu zajímavých impulzů a potvrzuje hypotézy o univerzálnosti a nadčasovosti mnoha kulturních hodnot důležitých pro rozvoj dítěte a jeho socializaci. Je škoda, že autorka k práci připojila spíše sumarizační než syntetizující závěr, neboť některé z jejích originálních postřehů by si zasloužily zdůraznit a vzájemně propojit. Jako příklad mohu uvést fenomén času, jehož problematizaci se autorka věnuje v souvislosti s nonsensovými narativy, později na něj naráží v axiologických zamyšleních o severské literatuře a zdůrazňuje i jeho důležitou roli rovněž v dílech o symbolické proměně a transcendenci. Obdobně by se nabízelo závěrem práce podtrhnout aspekty žánrové hybridizace, jíž se autorka dotýká zejména v souvislosti s obrazovými narativy hned v několika kapitolách.

Následující připomínky a otázky formulují nikoliv jako kritické výtky, ale výhradně jako podněty k možnému rozšíření úvah o fenoménech sledovaných v habilitační práci. Při obhajobě habilitační práce doporučuji zvolit k případné diskusi pouze některou z nich.

Markéta Andričíková svoji práci přiměřeně opírá o sekundární literaturu domácí i zahraniční a je pochopitelné, že vzhledem ke kanonické povaze mnoha analyzovaných literárních děl

nemůže obsáhnout veškerou bibliografii k tématu. Přesto bych doporučila poněkud extenzivnější zohlednění sekundární literatury, případně i beletristických pramenů.

Ve třetí kapitole se otevírá možnost využít Životopis Astrid Lindgrenové z pera Margaret Strömstedtové (upravené vydání z roku 1999; k dispozici v českém překladu vydaném roku 2006), neboť autorka této autorizované biografie zprostředkovává i recepční ohlas včetně mnohdy kontroverzní literárněvědné rezonance děl Lindgrenové nejen ve Švédsku. Osobní trauma Lindgrenové ve vztahu k synovi, jehož musela svěřit v raném věku do pěstounské péče, pak vysvětluje onen Markétou Andričíkovou zmiňovaný kult dítěte a model rodiny (s. 32), jenž s vědomím této privátní motivace nabývá ještě větší naléhavosti. Obdobně by se v případě Tove Janssonové dala charakteristika a motivace pro zobrazení prostoru domova, na jehož význam Markéta Andričíková upozorňuje, dokumentovat i autobiograficky inspirovanou knihou Tove Janssonové Dcera sochaře (1969, český překlad z roku 2002).

Úvahy o archetypálnosti prototextu (nejen ve čtvrté kapitole) by se mohly podložit a rozšířit zkoumáním dalších intertextově propojených děl. Jako příklad mohu uvést autorizované pokračování Medvídka Pú, které vytvořil David Benedictus. Komparací užitých prostředků v původním a navazujícím díle by se totiž mohla lépe ozřejmit specifičnost (či naopak univerzálnost) nonsensových prostředků coby nositelů umělecké výpovědi s filozofickým přesahem, který v další rovině stvrzuje humoristická kniha Johna Tyermana Williamse Pú a filosofové (1995; v českém překladu 1997) obracející se s inteligentní parodijní nadsázkou, jež rozkrývá filozofickou hloubku dětské pohádky, k dospělým čtenářům.

V souvislosti s Malým princem A. de Saint-Exupéryho (v textu práce jen na některých místech nesprávně uváděn jako Exupéry – např. na s. 44, 49, 54) by se nabízelo zahrnout do interpretačních analýz i komiksovou adaptaci Malého prince, kterou vytvořil Joann Sfar, neboť by bylo zajímavé srovnat, k jakým posunům v rovině vizuální i textové došlo při přetlumočení původního díla. Tento komiks se ve Francii stal čtenářsky velmi úspěšným a je otázkou, zda v několikageneračním horizontu nebude právě jeho recepce předcházet četbě původní Saint-Exupéryho předlohy. Nabízí se také otázka, do jaké míry je ono „královské dítě“ z knihy Pavla Čecha přítomno v dalších obrazových narativech autora a do jaké míry je inspirováno kolektivní postavou chlapců z knihy Jiřího Trnky Zahrada. Pokud jde o vizuální aluze, bylo by zajímavé vzít v potaz i volné malby Pavla Čecha, které se vyznačují dějovostí a vypravěčským potenciálem (některé z nich byly později využity v symbióze s básnickými texty Radka Malého) a v nichž se motiv „kluka“ jako archetypu čistého dětství a hledačství často vyskytuje. Čechova kniha O zahradě byla vydána původně v nakladatelství Brio, a to

s jinou obálkou, bez figurálního zobrazení, což by rovněž mohlo představovat zajímavý interpretační impulz (autorka pracuje s vydáním z roku 2012, první vydání knihy – se zmiňovanou odlišnou obálkou - je však již z roku 2005).

Závěrem lze konstatovat, že předložená práce Mgr. Markéty Andričíkové, PhD., splňuje požadavky kladené na habilitační práci v oboru literární věda. Autorka v ní stejně jako v dosavadním vědecko-pedagogickém působení prokázala schopnost volit aktuální vědecká témata a zpracovávat je s erudicí, kreativitou a respektem k etice vědeckého poslání.

Doporučuji práci přijmout k obhajobě a udělit Mgr. Markétě Andričíkové, PhD., titul docentka.

V Brně, 2. února 2021

doc. PhDr. Milena Šubrtová, Ph.D.